

Připomínky veřejného ochránce práv
k návrhu zákona, kterým se mění zákon č. 216/2004 Sb., o rozhodčím řízení a o
výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů

OBECNÉ PŘIPOMÍNKY:

Ochránce nepovažuje předkládaný materiál za návrh, který by měl účinně chránit spotřebitele před možností zneužití rozhodčího řízení v jejich neprospěch.

Ochránce považuje za jediné skutečně efektivní řešení, které může při současném nastavení systému rozhodčích řízení zabránit hromadné „privatizaci spravedlnosti“ u smluv sjednávaných mezi spotřebiteli a podnikateli, takový návrh, který by výslovně vyloučil možnost sjednání rozhodčí doložky ve všech druzích spotřebitelských smluv (obdobně viz ustanovení § 53 odst. 4 písm. r) slovenského občianskeho zákoníku [zákon č. 40/1964 Zb., ve znění neskorších predpisov]). Pouze tak může být plně zajištěna ochrana práv slabší smluvní strany.

K rozhodčím doložkám ve spotřebitelských smlouvách navíc přistupují vedle nebankovních úvěrových společností postupně také některé banky, realitní kanceláře, prodejci aut apod. Proto není možné zužovat problém rozhodčího řízení ve spotřebitelských sporech pouze na smlouvy o spotřebitelském úvěru. Již z tohoto pohledu je tedy předkládaný materiál nevyhovující.

Podle ochránce není možné, aby v rovině hmotného práva měli spotřebitelé zvýšenou ochranu, zatímco v rovině práva procesního jsou vystavováni svévolným praktikám rozhodců (rozhodování o neexistujících nárocích, rozhodování formou platebních rozkazů, zjevné nadržování podnikateli, který činnost rozhodce platí atd.)

Ochránce má za to, že rozhodčí řízení by mělo být přípustné mezi fyzickými osobami – nepodnikateli navzájem, mezi podnikateli navzájem, a mezi podnikateli a státem, ale již není pojmově možné hovořit o spravedlivém rozhodčím řízení, kde na jedné straně sporu vystupuje podnikatel a na straně druhé spotřebitel. Faktická nerovnost, kterou se snaží Evropská unie odstranit ve svém spotřebitelském acquis, se musí promítat i do ochrany práv spotřebitele v procesním řízení.

Vedle úplného vyloučení sjednání rozhodčích doložek mezi podnikateli a nepodnikajícími fyzickými osobami (spotřebiteli) připadá samozřejmě v úvahu řešení, která využívají některé státy Evropské unie, o nichž lze získat základní povědomí například z článku Přemysla Rabana: Je efektivně zajištěna spravedlnost ve spotřebitelských vztazích?, Právní rádce 2/2010, str. 46 – 52. Tento mimosoudní systém řešení sporů formou „adjudikátorů“ je zcela odlišný od stávajícího rozhodčího řízení (i v podobě po chystané novele), a to v celé řadě aspektů. Za nejdůležitější principy lze přitom považovat nevylučnost působnosti adjudikátorů a zejména možnost meritorního soudního přezkumu jejich nálezů.

KONKRÉTNÍ PŘIPOMÍNKY:

K bodu 1.

Ochránce navrhuje bod 1 změnit následujícím způsobem:

V § 3 se doplňuje odstavce 3, který včetně poznámky pod čarou č. 1b) zní:

„(3) Rozhodčí doložka sjednaná k řešení sporů vzniklých ze spotřebitelské smlouvy^{1b)} je neplatná“.

^{1b)} Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Odůvodnění:

Ochránce nepovažuje předkladatelem navrženou změnu z pohledu ochrany práv spotřebitelů za efektivní. V praxi by byl pouze spotřebiteli předložen další „list papíru“, který by podepisoval. Předběžné rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách jsou jako takové nepřijatelné, což vyplývá jak z povahy rozhodčího řízení (viz výše), tak z článku 3 odst. 3 Směrnice 93/13/EHS (za nepřiměřená ujednání spotřebitelské smlouvy mohou být považovány podmínky, jejichž cílem nebo následkem je... „zbavení spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva“).

Tato připomínka je zásadní.

K bodu 4.

S ohledem na připomínku k bodu 1 navrhuje ochránce bod 4 z návrhu vypustit. Rozhodčí doložky sjednané ve spotřebitelských smlouvách by měly být jako takové nepřijatelné a podnikatel či spotřebitel by měli své nároky uplatňovat pouze u soudu.

Tato připomínka je zásadní.

K bodu 5.

Ochránce rozumí snaze předkladatele omezit používání označení „rozhodčí soud“, návrh však neobsahuje sankce za porušení této povinnosti. Ochránce má za to, že by užití takového označení mělo být sankcionováno jako přestupek nebo jiný správní delikt s tím, že kromě peněžité sankce by měl správní orgán (zřejmě Ministerstvo spravedlnosti) mít možnost uložit opatření k nápravě (zdržení se závadného jednání). Termín „rozhodčí soud“ totiž může používat nejen občanské sdružení či obchodní společnost, kde by se neoprávněné užití označení „rozhodčí soud“ zřejmě řešilo v příslušných výmazových řízeních, ale také sdružení osob (rozhodců) bez právní subjektivity. Pro tyto případy by potom bylo vhodné zakotvit správněprávní odpovědnost.

K bodu 9.

Ochránce považuje navrhované znění ustanovení §§ 44c odst. 2 a 44d odst. 4 z pohledu efektivního výkonu dohledového mechanismu za nedostatečné. Není totiž zřejmé, co je myšleno „porušením povinností stanovených tímto zákonem“, když zákon o rozhodčím řízení žádné specifické povinnosti rozhodcům nestanoví (snad s výjimkou povinnosti zachovávat mlčenlivost - § 6 zákona o rozhodčím řízení). Meritorní rozhodování a procesní postup, který rozhodce zvolí, nemohou být předmětem předkladatelem plánovaného státního dozoru, neboť tyto otázky jsou předmětem zvláštních přezkumných řízení dle ustanovení §§ 31 až 34 a 35 zákona o rozhodčím řízení. V praxi by tak stejně nebylo možné autorizovaného rozhodce postihnout vyškrtnutím ze seznamu za zjevně excesivní rozhodčí nálezy či evidentní „*stranné a závislé*“ rozhodování. Pokud je ze strany předkladatele myšlen dohledový mechanismus skutečně vážně, je třeba zakotvit pro autorizované rozhodce obdobné povinnosti, jako je tomu u soudců (§ 80 zákona č. 6/2002

Sb. o sodech a soudcích, ve znění pozdějších předpisů) a jejich porušení potom považovat za důvod pro vyškrtnutí ze seznamu rozhodců.

Ani takto upravený dohledový mechanismus však neodstraní základní problém české úpravy rozhodčího řízení, která neumožňuje meritorní přezkum otázek rozhodcem rozhodnutých, a je tak nepoužitelná pro spotřebitelské vztahy (neslučitelnost s citovanou směrnicí ES).

Tato připomínka je zásadní.

JUDr. Otakar Motejl
veřejný ochránce práv